

Klamlivé informácie a ich dopad na zdravie ľudí

Michal Macko

2. LF UK

Ľudia sa snažia pochopiť skutočnosťam, ktorým nerozumejú. S pokročilejšími výskumnými metódami sa niektoré donedávna nezrozumiteľné javy stávajú pochopiteľnými, pričom aj tento aspekt umožňuje vznik technologického pokroku. S rozširovaním týchto informácií však nastáva aj rozmach nepresných, ba priam nepravdivých interpretácií, ktoré môžu mať na určitú skupinu ľudí alebo celú spoločnosť negatívny efekt.

Kľúčové slová: dezinformácie, misinformácie, zdravotníctvo

Úvod

V tejto eseji sa zameriame na šírenie nepresných či klamlivých informácií v medicínskom prostredí. Pozrieme sa taktiež na možné následky dezinformácií na zdravie, ale i na možné riešenia tohto spoločenského problému.

DEFINÍCIA

Pojem *dezinformácia* chápeme ako „*nepravdivý alebo zavádzajúci obsah, ktorý sa šíri s úmyslom klamať alebo zabezpečiť hospodársky alebo politický zisk a ktorý môže spôsobiť ujmu verejnosti*“ (Jelínková, 2024). Pokiaľ by sa ale jednalo o šírenie informácie, ktorej cieľom nie je vedome klamať či škodiť recipientovi, jedná sa už o *misinformáciu* (Fialová, 2022, str. 9). Keďže nie je jednoduché dokázať účel šírenia takýchto údajov, nie je úplne správne automaticky hovoriť o tom, že osoba šíri dezinformácie.

PRÍKLADY

Masívny rozmach mis- a dezinformácií na internete bol v poslednom období zaznamenaný počas pandémie covid-19. Ohľadom očkovania mRNA vakcínami boli rozšírenými dezinformáciami napr. zmena ľudskej DNA, kontrola ľudí pomocou mikročipov obsiahnutých vo vakcínach či šírenie samotného vírusu (Kotseva et al., 2023). Štúdie

hovorí napríklad aj o rozširovaní takých správ, ktoré pripisovali konzumácii vysokokonzentrovaného metanolu dezinfekčné účinky (Sridharan, & Sivaramakrishnan, 2022).

Tieto fenomény je možné pozorovať aj v minulosti. V prvej polovici 19. storočia pre epidémie cholery boli zavedené preventívne opatrenia, ako napr. chlórovanie studní, rozdávanie práškov či zákaz voľného pohybu. Opatrenia ale boli interpretované inak – ľudia si mysleli, že ich šľachta chce úmyselne otráviť, pričom šírenie tejto misinformácie započalo cholerové povstanie v roku 1831 (Jurčišinová, 2021).

DÔSLEDKY

Šírenie nepravdivých informácií môže mať negatívny dopad na fyzické zdravie daného jednotlivca, ale aj väčšej skupiny obyvateľov. Ak by sme sa na problematiku pozreli prostredníctvom vakcín a preočkovania populácie, môžeme si všimnúť, že sa opäť objavujú také choroby, ktoré sa dlhodobo v našom regióne nevyskytovali, ako napr. diftéria – 38 rokov sa na území Slovenska nevyskytovalo dané ochorenie, avšak podľa štúdie z roku 2023 sa po znížení preočkovanosťi populácie od roku 2018 vyskytlo 16 prípadov, z toho jeden pacient na následky ochorenia zomrel (Avdičková et al., 2023). Nie je úplne možné tento konkrétny príklad vnímať ako priamy dôsledok misinformácií, keďže nie je možné presne zistiť, prečo klesá preočkovanosť obyvateľstva proti tejto konkrétnej chorobe. Niektoré zdroje však uvádzajú, že pokles všeobecne môže byť spôsobený spochybňovaním bezpečnosti očkovania (ÚVZ SR, 2024).

Dôsledky ale môžu byť omnoho smrteľnejšie. Na začiatku pandémie SARS-CoV-2 bolo podľa WHO za prvý štvrtrok roku 2020 hospitalizovaných 6 000 ľudí v dôsledku misinformácií šírených na sociálnych sieťach, pričom 800 z nich na

následky ochorenia zomrelo (Sridharan, & Sivaramakrishnan, 2022).

Dôsledkom dezinformácií môže byť aj bagatelizovanie niektorých, často mentálnych ochorení, čo nemusí pozitívne vplývať fyzicky ani psychicky na ľudí trpiacich týmito chorobami.

DISKUSIA

Ako sme vyššie uviedli, štúdie poukazujú na to, že klesá dôvera v overené medicínske postupy. Jedným z významných faktorov tohto trendu je pravdepodobne aj množstvo polopráv, s ktorými sa vieme stretnúť najmä na internete a sociálnych sieťach. Ľudia sú takýmto spôsobom ľahko manipulovateľní, pričom napríklad pri pandémie covid-19 sa ukázalo, že takéto mis- alebo dezinformácie môžu mať smrteľné následky (Gisondi, et al., 2022). Podľa iných štúdií však v niektorých prípadoch dokázali tvorcovia obsahu na sociálnych sieťach aj dopomôcť k lepšiemu pochopeniu toho, čo sa počas pandémie v rokoch 2020 a 2021 dialo (WHO, 2022).

Lekári sú podľa zákona (576/2004 Z.z., § 4, ods. 3) povinní adekvátne informovať pacienta o liečbe, jej priebehu, dĺžke, ale i o možných vedľajších účinkoch, ktoré by sa mohli vyskytnúť, podľa aktuálnych poznatkov lekárskej vedy. Pacientovi však zákon (576/2004 Z.z., § 6, ods. 3) umožňuje danú liečbu odmietnuť. Bez ohľadu na dôvod nepodstúpenia liečby si je dôležité položiť otázku, či by nebolo vhodné najskôr adekvátne edukovať osoby podľa evidence-based medicíny, keďže niektorí pacienti odmietajú overené postupy vďaka dezinformáciám. Takými opatreniami by sa mohlo predísť množstvu komplikáciám v zdravotníctve, ale aj iným sociálno-politickým konfliktom.

ZÁVER

Dezinformáciám a iným mylným informáciám podliehajú ľudia v súčasnosti často. Tieto správy sa nešíria len o chorobách alebo liečebných postupoch v zdravotníctve, ale i v iných sférach každodenného života. Tie však nemusia mať taký vážny dopad na človeka ako práve v oblasti medicíny – choroba, vážne zdravotné ťažkosti, prípadne aj možná strata života.

Domnievame sa, že tento problém medicína sama pravdepodobne nevyrieši, keďže sa jedná o celospoločenskú dilemu neovplyvňujúcu len

zdravotníctvo. Spoločnosť by mala preto prijať také opatrenia, ktoré by eliminovali vplyv dezinformácií a misinformácií, k čomu je potrebná i edukácia podložená zisteniami a skúsenosťami lekárov a vedeckých pracovníkov.

CITOVANÁ LITERATÚRA

- Avdičová, M. Líšková, M. Lengyelová, V. (2023). *Diftéria stála hrozba*. Načítané z <https://events.amed.sk/uploads/media/default/0001/27/70756d990554cf268342f3d30961e6533d4fac1e.pdf>
- Fialová, E. (2022). *Dezinformace a pandemie covid-19 jako veřejněpolitický problém*. *Bakalárska práca*. Univerzita Karlova. Fakulta sociálních věd. Načítané z <https://dspace.cuni.cz/bitstream/handle/20.500.11956/175632/130344473.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Gisondi, M. A., Barber, R., Faust, J. S., Raja, A., Strehlow, M. C., Westafer, L. M., & Gottlieb, M. (2022, February 1). *A deadly Infodemic: Social media and the power of covid-19 misinformation*. *Journal of medical Internet research*. Načítané z <https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC8812140/#sec1>
- Jelínková Dudzíková, D. (2024, November 29). *Dezinformácie*. *Právne listy*. Načítané z <https://www.pravnelisty.sk/clanky/a1506-dezinformacie>
- Jurčišinová, N. (2021). *Pred 190 rokmi vypuklo Východoslovenské roľnícke povstanie*. *Dejiny*. 2021(1). stránky 192 – 194. Načítané z <http://dejiny.unipo.sk/Blog%20Posts/dejiny-12021.html>
- Kotseva, B., Vianini, I., Nikolaidis, N., Faggiani, N., Potapova, K., Gasparro, C., Steiner, Y., Scornavacche, J., Jacquet, G., Dragu, V., della Rocca, L., Bucci, S., Podavini, A., Verile, M., Macmillan, C., Linge, J. P., & De Silva, D. (2023). *Trend analysis of COVID-19 mis/disinformation narratives—A 3-year study*. *PloS one*, 18(11), e0291423- e0291423. Načítané z <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0291423>
- Sridharan, K., & Sivaramakrishnan, G. (2023). *Disinformation about COVID-19 Preventions and Treatments: Analysis of USFDA Warning Letters*. *Health communication*, 38(5), 885-891. Načítané z <https://doi.org/10.1080/10410236.2021.1980254>

Úrad verejného zdravotníctva Slovenskej republiky. (2024, Apríl 19). *Zaočkovanosť na Slovensku klesá. Musíme spojiť sily, aby sme chránili zdravie detí*. Načítané z https://www.uvzsr.sk/web/uvz/tla%C4%8Dov%C3%A9-spr%C3%A1vy/-/asset_publisher/xeme/content/zaockovanost-na-slovensku-klesa-musime-spojiti-sily-aby-sme-chranili-zdravie-deti

World Health Organization. (2022, September 1). *Infodemics and misinformation negatively affect people's health behaviours, new WHO review finds*. Načítané z <https://www.who.int/europe/news-room/01-09-2022-infodemics-and-misinformation-negatively-affect-people-s-health-behaviours--new-who-review-finds>

576/2004 Z. z. Slov-Lex. (n.d.). Načítané z <https://www.slovlex.sk/ezbierky/pravne-predpisy/SK/ZZ/2004/576/?ucinnost=29.12.2024>